

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XXIV

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2016

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXIV

© 2016 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas,
opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını
kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published
in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734

Fax: 00.90.324.361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by
Matsis Matbaa Hizmetleri
Sefaköy / İstanbul
Tel: 0212 624 21 11 www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 20706

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09

info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXIV

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXIV

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Marion MEYER
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY
Prof. Dr. İ. Hakan MERT
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN

MERSİN
2016

İçindekiler / Contents

Fulya Dedeođlu – Ali Ozan <i>What Happened in Inland Southwestern Anatolia before 5500 BC? A Review of the Archaeological Evidence from the Selcen-Örenarası Settlement (MÖ 5500 Öncesinde İç Güneybatı Anadolu'da Ne Oldu?: Selcen-Örenarası Yerleşimi Arkeolojik Kanıtları Üzerinden Bir Değerlendirme)</i>	1
Erim Konakçı <i>A Group of Chalcolithic Pottery Discovered at Asopos Tepesi (Asopos Tepesi'nde Bulunan Bir Grup Kalkolitik Dönem Çanak Çömleđi)</i>	31
Hatice Ergürer <i>Kınık Höyük Demir Çağ Boyalılarında Bezeme Geleneđi (Embellished Ceramic Tradition from Kınık Höyük During the Iron Age)</i>	67
Onur Zunal <i>A Group of Submycenaean - Protogeometric Cups from Klaros (Klaros'dan Bir Grup Submyken-Protogeometrik Fincan)</i>	171
Erkan Alkaç - Gonca Cankardeş-Şenol <i>Amphora Mühürleri Işığında Miletos ve Alexandria Ticari İlişkileri (Commercial Relations of Miletus and Alexandria by means of Amphora Stamps)</i>	191
Banu Özdilek <i>2009-2012 Andriake Kazılarında Ele Geçen Unguentarium, Şişe, Lykion ve Mortar Örnekleri (Uncovered Unguentarium, Bottle, Lykion and Mortar Examples from Andriake Excavations 2009-2012)</i>	217
Tayfun Selçuk <i>Kyme ve Larissa'da Bulunmuş İki Figürlü Mezar Steli (Two Figured Grave Stele from Kyme and Larissa)</i>	267
Murat Çekilmez <i>Tralleis'ten Bir Eros Yontusu (An Eros Statue from Tralleis)</i>	297

Mustafa Koçak	
<i>Antakya’da “Dansa Davet”?: İki Heykel Başı Üzerine Düşünceler</i> (“Aufforderung zum Tanz”? in Antiocheia: Überlegungen über zwei Statuenköpfe)	323
Mustafa Şahin	
<i>Değirmenkaya Anıt Mezarı</i> (Das Grabdenkmal in Değirmenkaya)	341
Hakan Mert	
<i>Priene’deki Gıda Pazarı</i> (Der sog. Lebensmittelmarkt von Priene)	365
Feriştah Soykal-Alanyalı	
<i>Side Dionysos (?) Tapınağı Işığında Tiyatro ile Çevresinin Kentsel Değişimi</i> <i>ve Dönüşümü</i> (The Urban Change and Transformation of the Theater and its Surroundings in the light of the Side Dionysos (?) Temple)	419
Oğuz Koçyiğit – Çağman Esirgemez	
<i>Lampsacus’da Geç Antik Bir Kırsal Yerleşim ve Şarap Üretim Atölyesi</i> (A Late Antique Rural Settlement and Wine Production Installation in Lampsacus)	451
Hatice Özyurt-Özcan	
<i>Marmaris’in İçmeler Mevkiinde Yer Alan Bir Bazilika ve Vaftizhane Üzerine</i> <i>İncelemeler</i> (Studies on a Basilica and Baptistery Located in İçmeler Section of Marmaris)	479
Ayça Tiryaki	
<i>Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi’nin Geometrik Desenli Taban Mozaikleri</i> (The Mosaic Pavements with Geometric Patterns of the Episcopal Church of Rhodiapolis)	505
Burcu Ceylan	
<i>Geç Antik Dönem Kentlerinde Gerileme/Devamlılık Modellerine Kanunlar</i> <i>Üzerinden Bir Bakış</i> (A Re-Evaluation of Decline/Continuity Theories, Based on the Late Antique Laws)	535
Zeliha Demirel-Gökalp	
<i>Bizans Bronz Konkav (İçbükey) Sikkeleri ve Kütahya Müzesi’ndeki Define</i> (Byzantine Bronze Concave Coins and a Hoard in Kütahya Museum)	555

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nümizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
 - b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
 - c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
 - d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
 - a. Metin içinde her cümlelerin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
 - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
 - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

- d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).
3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrilemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.
6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
 - b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
 - c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
 - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c. The indication fig.:
 - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);

* If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an auther that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).
5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/ inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

RHODIAPOLIS PİSKOPOSLUK KİLİSESİ'NİN GEOMETRİK DESENLİ TABAN MOZAIKLERİ

Ayça TİRYAKİ*

ABSTRACT

The Mosaic Pavements with Geometric Patterns of the Episcopal Church of Rhodiapolis

Archaeological excavations undertaken between the years 2007-2012 at the episcopal church in Rhodiapolis have revealed a rich collection of mosaic pavements. *Opus tessellatum* mosaics of the basilical church were designed with geometric patterns chosen from Late Antique inventory.

The church situated in the acropolis of Rhodiapolis having three naves, an apse on the east with the adjoining rooms is the typical example of early basilical design.

No traces of any pavement have been found at the *diakonikon* during the fieldwork. However, the floor of the adjacent chapel was paved with stone slabs. The pavement in the bema is unfortunately in a poor condition, but some *in-situ* slabs indicate that this section, limited with the templon was paved with stone slabs as well. Recent excavations have uncovered the mosaics in the nave and narthex. The vegetational activity and illegal excavations by treasure hunters have remarkably damaged the mosaics in the nave where the rubble deposit is relatively fewer. Thereby the large portion of the pavement in the nave has not survived. The narthex is preserved in a better condition. Due to the termination of fieldwork in 2012, conservation and restoration works could not be completed and the mosaic design at the west of the nave and narthex not revealed.

Aisles, *prothesis* and the east part of the nave were uncovered between 2008 and 2011, and the mosaic floor was restored. These restored mosaics have been analyzed in this study. The Rhodiapolis mosaic pavements consist of simple arrangements of Late Antique mosaic tradition common in 5th century. The basic motives used, include geometric patterns connected with knotted arrangements. Detailed analysis of motives indicate that the closest parallels date to the 5th and

* Yrd. Doç. Dr. Ayça Tiryaki, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bizans Sanatı Anabilim Dalı, Ordu Cad. Laleli, İstanbul. E-posta: aycatir@gmail.com

6th centuries. Considering the similarities with the neighbouring settlements, the Rhodiapolis mosaics are likely to be dated to 5th century.

Keywords: Lycia, Rhodiapolis, Byzantine, Mosaic Pavement, Geometric Pattern.

ÖZET

2007-2012 yılları arasında, Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nde yapılan kazı çalışmalarında, zengin taban mozaikleri ortaya çıkarılmıştır. Bazilika planlı kilisenin *opus tessellatum* tekniğindeki mozaikleri, Geç Antik çağın motif repertuarından seçilmiş geometrik motifler ile bezenmiştir.

Rhodiapolis antik kentinin akropolisinde yer alan üç nefli kilise, batısında narteks, doğusunda apsis ve yan mekanlarıyla erken dönemin klasik bazilika plan tipine sahiptir. Yapılan kazı çalışmalarında kilisenin *diakonikon* bölümünde herhangi bir döşeme izine rastlanmamıştır. Kuzeydoğusuna bitişik şapelin zemini de taş levhalar ile örtülüdür. Kilisenin bema bölümünde ise döşeme oldukça tahrip olmuş durumdadır, ancak *in-situ* levhalardan templon ile sınırlı bu alanın da taş levhalar ile örtülü olduğu tespit edilmiştir. Kilisede yapılan son kazı çalışmalarında, orta nef ve narteks mozaikleri ortaya çıkarılmış, moloz dolgunun az olduğu orta nefte, defincilerin açmış olduğu çukurlar ve bitki kökleri mozaik zemine oldukça zarar vermiştir. Orta nefin büyük kısmında döşeme neredeyse yok olmuştur. Narteks bölümü ise orta nefe kıyasla daha iyi durumdadır. 2012 yılında çalışmalar durdurulmuş olduğundan zemindeki temizlik ve koruma-onarım çalışmaları tamamlanamamış, orta nefin batı kısmı ve narteks zemin mozaiklerindeki süsleme programı tespit edilememiştir. Yan nefler, *prothesis* ve orta nefin doğu kısmı, 2008-2011 yıllarında ortaya çıkartılmış, mozaik zemin sağlamlaştırılarak restore edilmiştir. Sunulan çalışmanın konusunu da bu mozaikler oluşturmuştur.

Rhodiapolis döşeme mozaikleri, 5. yüzyılda yaygın olarak kullanılmaya başlanan Geç antikçağ mozaik geleneğinin basit düzenlemelerinden ibarettir. Rhodiapolis'in desen repertuarı içinde hakim olan motifler, ilmekli düğümlerle veya geçmeli olarak birbirine bağlanan geometrik şekillerden oluşan desenlerdir. Rhodiapolis mozaikleri incelendiğinde, benzerlerine 5. ve 6. yüzyıl taban mozaiklerinde rastlanmakta, ancak yakın yerleşimlerdeki benzer örnekler dikkate alındığında bu mozaiklerin ağırlıklı olarak 5. yüzyıla ait oldukları düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Likya, Rhodiapolis, Bizans, Mozaik Döşeme, Geometrik Desen.

Rhodiapolis kenti, Likya'nın güneydoğusunda, Antalya'nın Kumluca ilçesinde yer alır. Kumluca'nın hemen kuzeyindeki tepenin güney yamacına kurulmuş olan antik şehir, küçük bir Roma kenti görünümündedir¹.

¹ Rhodiapolis kenti ve şehirciliği ile ilgili detaylı bilgi için bk. Çevik – Kızgıt – Bulut 2010.

Ayakta kalmış yapıların çoğunluğu MS 2. yüzyıla aittir. 2006 yılında başlayan arkeolojik kazılarla kentin tarihi MÖ 8. yüzyıla kadar inmekte², piskoposluk listelerinde 9. yüzyıla kadar ismi geçmektedir³.

Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nde, 2007-2012 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında⁴, zengin taban mozaikleri ortaya çıkarılmıştır. Bazilika planlı kilisenin *opus tessellatum* tekniğindeki mozaikleri, Geç Antik çağın motif repertuarından seçilmiş geometrik desenler ile bezenmiştir. Bu çalışmada kilisenin tarihlendirilmesinde önemli katkılar sağlayacak olan taban mozaikleri belgelenip incelenmektedir.

Rhodiapolis antik kentnin akropolisinde yer alan üç nefli kilise, batısında narteks, doğusunda apsis ve yan mekanlarıyla erken dönemin klasik bazilika plan tipine sahiptir⁵ (fig. 1 ve 2). Kilisenin kuzeydoğusuna eklenmiş bir şapel ve bu yapının hemen kuzeyinde henüz kazısı yapılmamış bitişik mekanlara ait kalıntıları da görmek mümkündür. Uzunlamasına dikdörtgen planlı birçok bazilikanın aksine, kilise trapezoidal bir plan göstermektedir. Arazinin topografyasına uygun olarak kilisenin duvarları düzgün bir eksen boyunca uzanmaz, dolayısıyla doğu kenarda yaklaşık 15 m olan kilisenin genişliği batı kenara doğru artarak 18.30 m'yi bulmuş ve duvarlar farkedilir ölçüde yan kısımlara doğru açılarak genişlemiştir. Topografik zorunluluktan kaynaklanan bu mimari özellik, mozaiklerin yapımını da etkilemiştir.

Yapılan kazı çalışmalarında kilisenin *diakonikon* bölümünde herhangi bir döşeme izine rastlanmamıştır. Sonradan eklendiği duvar örgüsünden tespit edilebilen şapelin zemini de taş levhalar ile örtülüdür. Kilisenin bema bölümünde ise döşeme oldukça tahrip olmuş durumdadır, ancak *in-situ* levhalardan templon ile sınırlı bu alanın da taş levhalar ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu kutsal alan içinde, *synthronon*un hemen önünde, kireçtaşı kaplamalardan oluşan küçük bir *opus sectile* pano bulunmaktadır⁶.

² Çevik – Kızılgut – Bulut 2009, 302-303; Çevik – Kızılgut – Bulut 2010, 30.

³ Darrouzes 1981, 1.271, 2.334, 3.384, 4.289.

⁴ Prof. Dr. Engin Akyürek yönetiminde kilisede gerçekleştirilen kazı çalışmaları için bk. Çevik – Kızılgut – Bulut 2009; Çevik vd. 2010, 217-219; Kızılgut 2012, 359-361.

⁵ Kilisenin mimarisi ile ilgili detaylı bilgi için bk. Akyürek – Tiryaki 2010, 389-390; Tiryaki 2012b.

⁶ Yunanistan'ın erken Hıristiyan kiliselerinde ve yoğun olarak kuzey Yunanistan kiliselerinde liturjik açıdan daha önemli olan bölümler – orta nef ve özellikle bema kısmı – *opus sectile* tekniğinde mozaik döşemeler ile kaplıdır. Bk. Karivieri 2012, 233. Kıbrıs'daki erken Bizans dönemine ait kiliselerde de *opus sectile* mozaik döşemelerin yaygın kullanımıyla karşılaşmaktayız. Zengin

Kilisede yapılan son kazı çalışmalarında, orta nef ve narteks mozaikleri ortaya çıkarılmış, moloz dolgunun az olduğu orta nefte, definecilerin açmış olduğu çukurlar ve bitki kökleri mozaik zemine oldukça zarar vermiştir. Orta nefin büyük kısmında döşeme neredeyse yok olmuş, sadece stylobat kenarlarındaki mozaikler korunmuştur. Nefin batı kısmına gidildikçe moloz dolgunun yüksekliği artar, dolayısıyla özellikle ana girişin önündeki alanda mozaik zeminin daha iyi korunması sağlanmıştır. Narteks bölümünde ise mekana düşmüş blok taşlar ve sütun başlıkları zemini çöktürmüşse de orta nefe kıyasla daha iyi durumdadır. Bu bölümde 2012 yılında çalışmalar durdurulmuş olduğundan zemindeki temizlik ve koruma-onarım çalışmaları tamamlanamamış, orta nefin batı kısmı ve narteks zemin mozaiklerindeki süsleme programı tespit edilememiştir. Restorasyon çalışmaları gerçekleştirilene kadar bu döşemelerin üzerleri jeotekstil ile örtülerek geçişi olarak koruma altına alınmıştır.

Rhodiapolis Kilise Mozaikleri⁷

Yan nefler, *prothesis* ve orta nefin doğu kısmı, 2008-2011 yıllarında ortaya çıkartılmış, zeminde yer yer çökmeler ve çatlaklar tespit edilmiş, gerek duvarlar gerekse de mozaik zemin sağlamlaştırılarak restore edilmiştir⁸. Mozaikler belgelendikten sonra da üzerleri jeotekstil ve tüf taşıyla örtülerek koruma altına alınmıştır⁹. Sunulan çalışmanın konusunu da bu mozaikler oluşturacaktır. Rhodiapolis mozaikleri ile ilgili bir araştırma ilk kez yayımlanacağı için açıklamaların ve tanımlamaların özellikle ayrıntılı olmasına dikkat edilmiştir.

kullanımın olduğu kiliseler, Aziz Philon Kilisesi, Campanopetra ve Soli Bazilikaları için bk. Taylor-Megaw 1981, Roux 1998, Tinh 1985. Meryemlik'te Azize Thekla Kilisesi, Korykos'daki kiliseler (manastır kilisesi, mezar kilisesi ve transeptli kilise), Anadolu'da *opus sectile* döşemenin kullanıldığı yapılara örnek verilebilir. Bk. Guyer 1930, fig. 118, 158, 168. Ayrıca son yıllarda ortaya çıkartılan Laodikeia Merkez Kilisesi'nin zemini tümüyle *opus sectile* mozaikle kaplıdır. Bk. Şimşek – Bayram 2014, 283-301.

⁷ Ark İstanbul tarafından yapılan kilise mozaik planı, Şehrigül Yeşil Erdek tarafından revize edilmiştir. Mozaiklerin desen tanımlamasında “Perge mozaiklerindeki geometrik desenler için Türkçe terminoloji teklifleri” kullanılmıştır. Bk. Işıklıkaya 2010, ek. 2. Ayrıca mozaik literatüründe başvuru kitapları olan “La Décor géométrique de la mosaïque romaine I ve II”deki desen tanım ve numaraları temel alınarak metin içerisinde belirtilmiş, Décor 1 ve Décor 2 olarak kısaltılmıştır. Bk. Balmelle vd. 1985 ve Balmelle vd. 2002.

⁸ Mozaiklerin restorasyonu, Ark İstanbul tarafından yapılmıştır.

⁹ Mermer, kireç taşı ve pişmiş toprak malzemenin kullanıldığı mozaiklerde dm²'ye düşen tessera sayısı yaklaşık 37-40'dır.

Kuzey Nef Mozaikleri

Kuzey nefi kaplayan yaklaşık 3.5 x 21 m boyutlarındaki mozaik döşeme, farklı geometrik süslemelerden oluşan yanyana 10 pano şeklinde düzenlenmiştir (fig. 3). Kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş mozaik panoların uzunlukları hemen hemen aynı, genişlikleri ise birbirinden farklıdır. Bu 10 panoyu 5 tessera sırası kalınlığında beyaz bir şerit ve bunun dışında bir tessera sırasından oluşan siyah bir şerit çevreler. Panoları birbirinden ayıran alan ise 5 tessera sırası kalınlığında beyaz bir şerit ile doldurulmuştur. Her pano, 10 no.lu pano dışında, tek bir tessera sırasından oluşan sarı ve siyah birer şerit ile sınırlandırılmıştır. Kuzey nefte kullanılan tessera renkleri sarı, kırmızı, pembe, bordo, mavi, beyaz ve siyah'tır.

Mozaik panolar ile kuzey duvar ve kuzey stylobat arasında kalan alanların genişlikleri değişkendir. Kuzey nef batıya doğru genişlediğinden kenar alanların da genişlikleri artar. Pano dışında kalan mozaik alanın genişliği, kuzeydoğu duvarında 0.06 m iken kuzeybatı duvarında 0.60 m'ye kadar çıkar.

Panoların kuzey ve güney kenarları boyunca, aralıklı olarak diyagonal yerleştirilmiş kenarları tırtıklı kareler dizisi yer almış, bunların iki yanına da uçları içe dönük, kenarları tırtıklı üçgenler dizisi işlenmiştir (Décor 1, 5d). Konturları kırmızı tesseralardan oluşan motiflerin içi sarı tesseralar ile doldurulmuştur. Doğuya doğru pano dışında kalan alan daraldıkça sadece kenarları tırtıklı kareler dizisi betimlenmiş (Décor 1, 5a), devamında ise herhangi bir motif işlenmemiştir.

Kuzey nefin hemen girişinde, mozaik zeminin batı ucunda, *kantharos*-tan çıkan ve iki yana büyüyerek yayılan sarmaşık yaprakları görülmektedir (fig. 4). Dalları ve yaprak konturları siyah bir hatla belirlenmiş, yaprakların içi kırmızı ve koyu sarı tesseralar ile doldurulmuştur. Yaprakların aralarında diyagonal olarak düzenlenmiş kareler yer almaktadır. *Kantharos*, kapı açıklığı dikkate alınarak, kapının tam önüne gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Konturu tek sıra siyah tesseredan oluşan *kantharos*un içi mavi tesseralar ile doldurulmuş, muhtemelen derinlik vermek için sarı renkte tesseralar kullanılarak gölgelendirme yapılmıştır. Boyun kısmına kıyasla gövdesi geniş olan *kantharos*un ağız kısmı kırmızı tesseralar ile doldurulmuştur. Benzerleri gibi bir kaide üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. S kıvrımlı kulp-ları, *kantharos*un boyun kısmıyla neredeyse aynı uzunluktadır.

Kantharos tipi kaplar genellikle Dionysus ile ilişkilendirilmektedir. Diğer kap formlarından en ayırıcı özelliği iki kenarında kanat benzeri kulpların bulunmasıdır. Mozaik terminolojisinde *kantharos* ile aynı formda olan içki kapları bazen krater olarak, bazen de daha genel bir tanımla vazo olarak ifade edilmektedir. *Kantharos*, Hıristiyan kontekstinde genel olarak ökaristik *khalisi* simgeler¹⁰. Kötülükten koruyan iyi şans motifi olarak kullanıldığı örnekler de, Batı Akdeniz'deki mozaik döşemelerde karşımıza çıkmaktadır¹¹.

Kantharos, geometrik desenlerde tek başına dolgu motifi olarak kullanıldığı gibi, içinden çıkan kalp biçimindeki sarmaşık yaprakları ile panoların köşelerinde de sıkça kullanılan bir motif olmuştur¹². Örneğin Likya Bölgesi'nde Ksanthos Doğu Bazilikası ve Gemiler Adası'ndaki III. No.lu kilisenin orta nef döşemesinde, içinden çıkan sarmaşık yapraklarıyla betimlenmiş *kantharos*, köşe dolgu motifi olarak kullanılmıştır¹³.

Nefin doğu ucunda, *prothesis*in hemen önünde batı ucuna benzer biçimde bir sarmaşık sarmalı betimlenmiştir (fig. 5). Ancak batıdakinden farklı olarak dal kıvrımı ve yapraklar kırmızı ve pembe konturlarla işlenmiş, içleri de sarı tesseralar ile doldurulmuştur. Sarmalı oluşturan kıvrımların arasında oldukça stilize, diğerlerinden daha geniş üçlü yapraklar kullanılmış, daha küçük yaprakların betimlendiği yerlerde tırtıklı kareler yerleştirilerek boş alanlar doldurulmuştur. Karelerin konturları da sarı tesseralarla belirlenmiş, iç kısımlar mavi tesseralarla renklendirilmiştir.

1 no.lu pano: Kuzey nefin batı ucundaki dikdörtgen planlı panonun boyutları 1.90x2.75 m olup beyaz zemin üzerine yapılmıştır (fig. 6). Pano, biri ortada, dördü köşelerde yer alan, birbirine sonsuz döngüyle bağlı 5 daire ile köşelerdeki dairelerin içinden geçen bir eşkenar dörtgenden oluşur. Panonun merkezindeki büyük dairenin içi kenarları içe ilmikli kare ile doldurulmuştur.

¹⁰ Johnston 1999, 623.

¹¹ Campbell 1994; *Kantharos* ikonografisi için ayrıca bk. Limão 2011.

¹² Mozaik döşemede *kantharos*un içinden büyüyerek etrafa yayılan asma yapraklarının kullanımı, erken Bizans kiliselerinde çok yaygın olarak özellikle liturjik açıdan daha önemli konuma sahip kilisenin orta nefinde veya bema bölümünde betimlenmiştir. Yakın bir örnek olarak Kaunos'daki kubbeli kilise verilebilir. Kilisenin güney şapelinde bema zemini tümüyle *kantharos*dan çıkan asma yapraklarıyla bezenmiştir. Bk. Aydın 2011, abb. 2-3.

¹³ Ksanthos için bk. Raynaud 2009, fig.99-100, 102; Lebisos için bk. Asano 2010, pl.9.4, 50.

Eşkenar dörtgenin konturları tek sıra tesseradan siyah bir hatla belirlenmiş, içi ise tek sıra beyaz ve iki yanında ikişer sıra sarı tessera ile gölgelendirilmiştir. Daire motifleri tek sıra siyah tessera ile belirlenmiş ve iki yanında ikişer sıra kırmızı tessera ile doldurulmuştur. Merkezde yer alan ilmikli kareyi meydana getiren kordonun farklı iki renk - sarı ve kırmızı - ile gölgelendirilmesiyle döngüsel bir düzenleme ve üç boyutlu bir etki yaratılmaya çalışılmıştır.

Panonun çerçevesi ile temel desen arasında ve daire motiflerinin içinde kalan boşluklar, bu boş alanların formunda tek sıra tesseradan oluşan siyah bir hat ile belirlenmiş ve içleri de kırmızı – beyaz, yoğun olarak da mavi renk tesseralar ile doldurulmuştur.

2 no.lu pano: 1 no.lu pano ile benzer bir geometrik düzenleme gösteren kare biçimli pano, 2.63 x 2.59 m boyutlarındadır (fig. 7). Çerçeveye teğet yerleştirilen büyük daire motifinin içinde diyagonal yerleştirilmiş büyük bir kare motifi, diyagonal eksenlerde dairelerin içinden geçmektedir. Bu daire motifleri, sonsuz döngüyle diyagonal karenin içinde yer alan daha küçük bir daireye bağlanmaktadır.

Ana desenin merkezinde yer alan dairenin konturları, kenarları tırtıklı siyah ve beyaz ile işlenmiş testere dişi dizisi (Décor 1, pl. 10g) ile doldurulmuş, bunun da içinde diyagonal olarak iç içe yerleştirilmiş kareler görülmektedir. Tek sıra sarı bir şeritle çevrelenmiş motiflerin konturları tek sıra tesseradan siyah bir hat ile belirlenmiş, kare motifinin içi dıştan içe bir beyaz, iki mavi, daire motiflerinin içi ise bir beyaz ve iki kırmızı olmak üzere üçer tessera sırasından oluşan hatlarla belirtilmiştir.

Motifler arasında kalan boşluklar, 1 no.lu panoda olduğu gibi, boş alanların formunda siyah bir kontur ile belirlenmiş, içleri de kırmızı, mavi ve sarı tesseralar ile renklendirilmiştir.

Kare panonun köşelerinde merkeze doğru yerleştirilmiş, ortası mekik biçiminde, iki yana açılan sivri uçlu yapraklarıyla oldukça stilize işlenmiş, bitkisel motifler betimlenmiştir¹⁴. Yapraklar siyah konturlu olup kırmızı tesseralar ile belirtilmiştir. Panonun batısındaki yaprak motiflerindeki mekik formu siyah konturlu ve sarı tesseralar ile, doğusundaki yapraklardan biri kırmızı dolgulu, diğerindeki ise dıştan içe mavi ve kırmızı tesseralar ile doldurulmuştur. Bu dolgu motiflerinin birebir benzerleri bulunamamıştır.

¹⁴ Bu dolgu motifinin birebir benzeri saptanamamıştır. Benzer örnekleri apeksli veya yaprakları tırtıklı lotus olarak tanımlanmıştır. Bk. Balmelle vd. 2002, 48.

3 no.lu pano: Dikdörtgen planlı panonun boyutları 2.90 x 2.48 m'dir (fig. 8). Kare biçimli küçük boşluklar kalacak şekilde yanyana ve üstüste dönüşümlü olarak yerleştirilmiş karelerden oluşan dama tahtası deseni işlenmiştir (yakın benzeri Décor 1, 115b). Beyaz zemin üzerine işlenmiş olan kare motiflerinin konturları tek sıra tesseradan oluşan siyah bir hat ile belirlenmiş, içleri dıştan içe sırasıyla sarı ve kırmızı tesseralar ile doldurulmuştur. Aralarda oluşan kare boşluklarda ise siyah konturlu mavi tesseralar ile doldurulmuş daha küçük boyutlu kareler işlenmiştir.

4 no.lu pano: Kare planlı, 2.38 x 2.39 m boyutlarında olan mozaik pano, 2 no.lu pano ile aynı geometrik düzenlemeye sahiptir (fig. 9). Motifler için seçilen tessera renkleri de aynıdır.

Motifler arasında kalan boşluklar, yine boş alanların formunda siyah bir kontur ile belirlenmiş, içleri ise 2 no.lu panodan farklı olarak, sarı ve mavi tesseralar ile doldurulmuştur.

Panonun köşelerinde dolgu motifi olarak kullanılan bitkisel motiflerin herbiri birbirinden farklı biçimde ve renklerde işlenmiştir. Merkeze bakan şekilde panonun köşelerine yerleştirilmiş, ortası mekik biçiminde iki yana açılan üçlü yaprak motifleri betimlenmiştir.

5 no.lu pano: 1.23 x 2.38 m ölçülerindeki dikdörtgen pano (fig. 9), yanyana ve üst üste dönüşümlü olarak diyagonal yerleştirilmiş karelerden oluşan dama tahtası deseninden oluşur (yakın benzeri Décor 1, 120a). Beyaz zemin üzerine işlenmiş olan kare motiflerinin konturları tek sıra tesseradan oluşan siyah bir hat ile belirlenmiş, içleri dıştan içe sırasıyla sarı ve kırmızı tesseralar ile doldurulmuştur.

Bu desenin birebir benzeri saptanamamıştır. Ancak farklı renk ve farklı kombinasyondaki benzerleri Anemurium'da Nekropolis Kilisesi'nin güney nefinde (4. yy sonu - 5. yy başı)¹⁵, Antakya'daki C Hamamında (4. yy ortası - 5. yy başı)¹⁶, Osmaniye'de Alacami Bazilikası'nda (5. yy ortaları)¹⁷ karşımıza çıkar.

6 no.lu pano: 1.15 x 2.31 m ölçülerindeki dikdörtgen pano, 1. panoda görülen geometrik düzenleme ile benzerdir (fig. 10). Diyagonal eksenlerde

¹⁵ Campbell 1998, 49, pl.212.

¹⁶ Campbell 1988, 37, pl.104.

¹⁷ Tülek 2004, fig.2.5

küçük dairelerle dışındaki eşkenar dörtgene bağlanan daha büyük bir daire motifi betimlenmiştir. Eşkenar dörtgenin merkezinde yer alan iki sıra tesseredan beyaz ile işlenmiş daire motifinin çerçevesi kenarları tırtıklı siyah ve beyaz ile işlenmiş testere dişi (Décor 1, 10g) dizisi ile sınırlandırılmıştır. Bunun da içine beyaz ile işlenmiş ve içi sarı tesseralar ile doldurulmuş kare motifi yerleştirilmiştir.

Tek sıra sarı bir şeritle çevrelenmiş eşkenar dörtgenin konturları tek sıra tesseredan siyah bir hat ile belirlenmiş, içi de dıştan içe tek sıra beyaz ve iki sıra mavi ile renklendirilmiştir. Daire motifleri de siyah konturlu olup, içleri bir beyaz ve iki kırmızı olmak üzere üç tessera sırasından oluşan hatlarla belirtilmiştir.

Geometrik düzenleme ile çerçeve arasında kalan üçgen alanlarda kırmızı zemin üzerine beyaz ile işlenmiş üçlü yaprak motifleri¹⁸ betimlenmiştir. Bu motiflerden sadece panonun güneydoğu ucunda yer alan yaprak motifinin konturu tek sıra siyah tesseralar ile belirtilmiştir. Bu panoda bitkisel dolgu motifleri basit ve özensiz betimlenmiştir. Motiflerin yaprakları simetrik değil, motifin bir yaprağı kısa, diğeri uzun işlenmiştir.

7 no.lu pano: 2.24 x 2.31 m boyutlarındaki kare panoda karmaşık bir geometrik düzenleme görülür (fig. 11). İç içe yerleştirilmiş iki daireye ilmiklerle bağlanan 8 daire ve bu ilmikli dairelere geçmeli olarak bağlanan üst üste yerleştirilmiş iki kareden oluşan yıldız betimlenmiştir (Décor 2, 397d). Merkezde yer alan dairenin içi, kenarları tırtıklı siyah ve beyaz ile işlenmiş testere dişi (Décor 1, pl. 10g) motifi ile sınırlı, mavi zemin üzerine işlenmiş dört yapraklı rozet (Décor 2, s. 42) ile doldurulmuştur.

Daire ve ilmikli dairelerin konturları tek sıra tesseredan oluşan siyah bir hat ile belirlenmiş, içleri ise dönüşümlü olarak mavi-beyaz ve kırmızı-beyaz ile renklendirilerek üç boyutlu bir görünüm sağlanmaya çalışılmıştır. Üst üste yerleştirilmiş iki kare motifi de (Décor 2, s. 41) siyah konturlu olup biri sarı ve diğeri de kırmızı renklerle gölgelendirilmiştir. Panonun köşe boşlukları, bir daldan çıkıp ikiye ayrılan kalp bicimli yaprak motifleri ile kase motifi ile doldurulmuştur. Dallar siyah ile işlenmiş, siyah konturlu yapraklar ise kırmızı ve sarı ile işlenmiştir. Kasenin içinden çıkan yapraklar tahrip olmuştur.

¹⁸ Benzeri için bk. Balmelle vd. 2002, s.51.

Karmaşık bir etki yaratan dairesel ana desenin coğrafi açıdan en yakın benzerleri Ege Adalarında tespit edilmiştir. Bunlar Kos adasındaki 5. yüzyıla ait Hagios Ioannes Bazilikası¹⁹ ve Andros adasındaki Paleopolis B Bazilikası²⁰'dir. Ürdün, Gerasa'nın 5. yüzyıla ait Prokopius Kilisesi'nde de birebir benzeri saptanmış²¹, Filistin Bölgesi, Maresha Kilisesi'nde ise 5.-6. yüzyıla ait zengin varyasyonlarının kullanıldığı görülmüştür²². Aynı düzenlemenin farklı ve uzak coğrafyalarda bulunması, mozaik ustalarının taslak ve çizimlerden oluşan bir desen kitaplarının olabileceğini akla getirmektedir²³. Yakın bölgede basit bir varyasyonunu Arykanda'nın 5. yüzyıl kilisesi Büyük Bazilika'nın şapelinde²⁴ ve zengin işçilikli benzer bir varyasyonunu da Gemiler Adası'ndaki III No.lu kilisede görmek mümkündür²⁵.

8 no.lu pano: 1.05 x 2.16 m ölçülerindeki panoda ilmiklerle birbirine bağlanan iç içe geçmiş eşkenar dörtgen ve merkezindeki daire motifinden oluşan bir kompozisyon betimlenmiştir (fig. 11). Merkezdeki daire, yine kenarları tırtıklı siyah ve beyaz renklerde testere dişi motifi (Décor 1, 10g) ile çevrili dörde bölünmüş daire motifi (Décor 2, s. 38) ile doldurulmuştur. Ana desenin konturları tek sıra tesseradan oluşan siyah bir hat ile belirlenmiş ve içleri de dönüşümlü olarak kırmızı-beyaz ve mavi-beyaz renklerle renklendirilmiştir. Bu desenin yakın benzeri, Arykanda, Büyük Bazilika'ya ait şapelin 5. yüzyıla tarihli döşemesinde tespit edilmiştir²⁶.

Dikey eksenlerde eşkenar dörtgen ile daire motifi arasında kalan alanlar üçgen formunda siyah konturla belirlenmiş, kırmızı zemin üzerine beyaz ile işlenmiş kenarları tırtıklı üçgen motifi ile doldurulmuştur. Eşkenar dörtgen ile çerçeve arasında kalan alanlar siyah konturlu beyaz ve mavi tesseralar ile işlenmiş dik açılı üçgen motifleri ile doldurulmuştur. Dik açılı bu üçgenlerin konturlarında kırmızı ve sarı tesseralar kullanılarak "ebruli"

¹⁹ De Matteis 2004, 126-127, tav.65.

²⁰ Pelekanidis 1974, fig. 67.

²¹ Gerasa'daki örnek için bk. Kraeling 1938, 339-340, pl. 83a. Ayrıca bk. Nassar – Al-Muheisen 2010, fig. 9c.

²² Maresha Kilise mozaïği için bk. Kloner 1993.

²³ S. Campbell, Roma imparatorluğunun farklı bölgelerinde aynı geometrik desenin kullanıldığını belirterek olası bir desen kitabının kullanılmış olabileceğini söyler. Bk. Campbell 1979, 288.

²⁴ Bayburtluoğlu 2007, res. 4.

²⁵ Asano 2010, pl. 50.2.

²⁶ Bayburtluoğlu 2007, res. 4.

olarak nitelenebilecek bir etki yaratılmaya çalışılmıştır²⁷. Hellenistik döneme özgü bir uygulama olan bu ebruli mozaik kullanımının, Perge Güney hamamın 4.-5. yüzyıl döşeme mozaiklerinde tekrar uygulandığı saptanmıştır²⁸.

9 no.lu pano: 2.06 x 2.06 m ölçülerinde kare panoda, iç içe yerleştirilmiş iki daire ve bunlara ilmiklerle bağlanan 8 daire motifinden oluşan geometrik bir kompozisyon görülmektedir (fig. 12). Mozaik panonun orta kısmı tahrip olmuş olsa da, 8 no.lu panonun merkezindeki desene benzer bir motif uygulanmış olduğu seçilebilmektedir. Merkezdeki dairenin içi, siyah-beyaz renklerle işlenmiş testere dişi motifi (Décor 1, pl. 10g) ile çevrili dörde bölünmüş daire motifi (Décor 2, s. 38) ile doldurulmuş, renkleri net bir şekilde ayırdedilememiştir.

Tek sıra sarı bir şeritle çevrelenmiş dairesel desenin konturları tek sıra tesseradan oluşan siyah bir hat ile belirlenmiş, içleri ise dönüşümlü olarak mavi-beyaz ve kırmızı-beyaz ile renklendirilerek üç boyutlu bir görünüm verilmeye çalışılmıştır. Daire motiflerinin içleri siyah konturlu, sarı ile işlenmiş daha küçük daireler ile doldurulmuştur. Bazı dairelerin içinde kırmızı ile işlenmiş haç biçiminde minik yıldızlar (yakın benzeri Décor 2, s. 39) görülmektedir.

Panonun köşelerinde kalan üçgen boşluklarda merkeze bakacak şekilde yerleştirilmiş bitki motifleri kullanılmıştır. Bunlardan iki tanesi, 4 no.lu panodakiler gibi, ortası mekik biçiminde üçlü yaprak motifi (yakın benzeri Décor 2, s. 47) olarak betimlenmiştir. Siyah konturlu motiflerin ortasında yer alan mekik formundaki yaprak mavi ve kırmızı renklerle, iki yana açılan ince kesitli yaprakları ise kırmızı ile doldurulmuştur. Geriye kalan diğer iki yaprak motifinden biri kırmızı ile işlenmiş üçlü yaprak motifidir (yakın benzeri Décor 2, s. 51), diğeri ise apeksli lotus motifinin oldukça basit bir varyasyonudur (Décor 2, s. 48).

10 no.lu pano: 1.22 x 2.05 m ölçülerindeki dikdörtgen panonun diğerlerinden farklı olarak çerçevesi yoktur. Dikey-yatay eksenlerde dışındaki dikdörtgene ilmiklerle bağlanan bir eşkenar dörtgen motifi betimlenmiştir (fig. 12). Eşkenar dörtgenin içi her iki yanında uzunlamasına birer mekik

²⁷ Bu uygulamada, uzaktan bakıldığında döşemenin ana rengi algılanmakta, yakından incelendiğinde ise farklı renkte taşların kullanılmış olduğu görülmektedir. Bk. Işıklıkaya 2010, 314.

²⁸ Işıklıkaya 2010, 349.

motifi bulunan daire deseni ile doldurulmuştur. İlmiklerle bağlanan desen yine tek sıra tesseradan siyah bir hatla belirlenmiş, içleri ise dönüşümlü olarak kırmızı-beyaz ve mavi-beyaz tesseralar ile gölgelendirilmiştir. Panonun güneyindeki ilmiğin, devamı olan kırmızı-beyaz renkli kordon ile birleşmemesi olası bir özensizliğe işaret etmektedir.

Eşkenar dörtgen ile dikdörtgen arasında kalan üçgen boşluklarda dolgu motifi olarak bazı objeler kullanılmıştır. Bu objelerden iki tanesi, biri kulplu olmak üzere, ayaklı sürahi/ibrik olarak tanımlanabilir. Bunlar siyah konturlu ve sarı tesseralar ile işlenmiş, ağız kısımları ise kırmızı tesseralar ile doldurulmuştur. Diğer dolgu motifi de mavi tesseralar ile betimlenmiş, uzun boyunlu bir şişedir. Panonun kuzeybatı kenarındaki üçgen boşluğu dolduran motifler ise bir el baltası ve uzun saplı, çift başlı bir baltadır²⁹. Bunların da sapsarı sarı tesseralar ile işlenmiş, baş kısımları ise siyah tesseralar ile belirtilmiştir.

Panonun merkezindeki dolgu motifi, mozaik terminolojisindeki ismiyle “gümüş tepsi motifi”nin sade bir varyasyonudur³⁰. Sadeliğine paralel olarak “kulaklı daire” şeklinde de adlandırılan bu motif, 5. yüzyılda Perge’de çok yaygın olarak kullanılmıştır³¹. Benzer örnekleri ayrıca Aphrodisias³², Yunanistan’da Demetrias³³, Tsifliki³⁴, Amphipolis³⁵ ve Kıbrıs’ta³⁶ tespit edilmiştir.

Güney Nef Mozaikleri

Kuzey neften farklı olarak, güney nefte panolara ayrılmadan kesintisiz devam eden yaklaşık 3.5 x 21 m boyutlarındaki geometrik düzenlemede, siyah, gri, kırmızı, sarı, mavi ve beyaz tesseralar kullanılmıştır. Halı deseni olarak da tanımlanan ve beyaz zemin üzerine betimlenen bu

²⁹ Çiftbaşlı balta (labrys), Antakya taban mozaiklerinde dolgu motifi olarak kullanılmıştır. Bk. Levi 1947, lev. 48a, 103, 107 a ve e. Anemurium nekropolünde B mezar kompleksindeki mozaik panoda da balta betimi tespit edilmiştir. Bk. Campbell 1998, fig. 59.

³⁰ Balmelle vd. 2002, 43.

³¹ Işıklıkaya 2010, 347.

³² 2 no.lu ev (5. yy ortaları) için bk. Campbell 1991, 20-21, pl. 72.

³³ Bazilika Alpha (4. yüzyıl sonu - 5. yüzyıl başı) için bk. Spiro 1978, fig. 428, 442.

³⁴ 1 no.lu mekan (4. yüzyıl sonu - 5. yüzyıl başı) bk. Spiro 1978, fig. 630-631.

³⁵ Bazilika Gamma (5. yüzyıl sonu - 6. yüzyıl başı) için bk. Spiro 1978, fig.693.

³⁶ Soli Bazilikası (5. yüzyıl) için bk. Tinh 1985, fig. 29-30.

uzunlamasına mozaik pano, siyah konturla işlenmiş ve siyah, sarı, kırmızı ve mavi tesseralar ile doldurulmuş kalp biçimli yapraklarıyla bir sarmaşık sarmalı tarafından çevrenmiştir (fig. 13). Mozaik pano ile güney duvar ve güney stylobat arasında kalan alanlar, kuzey nefte de gözlemlendiği gibi, batıya doğru genişlemektedir (fig. 14). Dolayısıyla bu alanda betimlenen sarmaşık sarmalının da boyutları buna bağlı olarak değişmektedir. Pano dışında kalan alan, doğuya doğru daraldıkça sarmaşık yaprakları da küçülmüş, kuzey kenarı boyunca bir kısmında dal kıvrımı spiralleşmiş, kuzey nefte olduğu gibi, yerini kenarları üçgen ve diyagonal olarak yerleştirilmiş kareler dizisi almıştır.

Beyaz zemin üzerine betimlenen mozaik pano, aralarında içbükey kenarlı kareler oluşturacak şekilde yan yana ve üst üste yerleştirilmiş, kordonlarla birbirlerine bağlanan daire motiflerinden oluşmaktadır. Kordonlar alttan ve üstten geçerek birbiri ile kesişmeden devam etmektedir. Böylelikle sonsuz döngü oluşturmuş olan desen, üç boyutlu izlenimini de verir. Sarı-beyaz ve kırmızı-beyaz tesseralarla doldurulmuş siyah konturlu kordonlarla çevrenmiş daire motiflerinin içleri ise koyudan açığa olmak üzere gri, mavi ve beyaz tesseralar ile gölgelendirilerek hacim ve derinlik verilmeye çalışılmış ve çeşitli dolgu motifleriyle zenginleştirilmiştir. Kullanılan dolgu motifleri arasında içbükey kenarlı kare (Décor 2, s. 36), dörde bölünmüş daire motifi (Décor 2, s. 38), hedef tahtası görünümü verilmiş çember motifi (Décor 2, s. 38), 6-9 yapraklı rozetler (benzeri Décor 2, s. 42), kenarları tırtıklı diyagonal yerleştirilmiş kare motifi (Décor 2, s. 39) ve yoğun olarak da mozaik terminolojisinde “florete” olarak tanımlanan (Décor 2, s. 39) haç biçimindeki çiçek motifi (Décor 2, s. 39) tespit edilmiştir (fig. 15). Hepsisi farklı renklerde tesseralar ile işlenmişlerdir. Nefin tam ortasında yer alan bir daire motifinin içinde ise bir daldan çıkan kırmızıyla işlenmiş üç nar motifi betimlenmiştir (fig. 16). Hıristiyan sembolizminde kiliseyi simgeleyen nar meyvesi³⁷, Likya Bölgesi içinde Ksanthos ve Gemiler Adası'ndaki döşeme mozaiklerinde ağacıyla birlikte betimlenmiştir³⁸.

Güney nefte desen geçişleri kuzey nefe kıyasla daha iyi yapılmıştır. Bu halı deseninin en yakın benzeri Aphrodisias'da Papaz'ın Evi olarak adlandırılan 5. yüzyıla ait yapıda tespit edilmiştir. Ancak Rhodiapolis'den

³⁷ Ferguson 1961, 37.

³⁸ Ksanthos, Doğu Bazilikasının avlusundaki nar ağacı mozaïği için bk. Raynaud 2009, fig. 25-26. Gemiler adası, III No.lu kilisedeki örnek için bk. Asano 2010, fig. 67, 74, 88.

farklı olarak daire içlerinde derinlik veren koyudan içe doğru gelişen bir gölgelendirme görülmez. Dairelerin içi tek bir dolgu motifiyle doldurulmuş, Rhodiapolis'te de çok kullanılmış olan dörde bölünmüş daire motifi işlenmiştir³⁹.

Prothesis Mozaikleri

3.10 x 3.30 m ölçülerindeki mekan tümüyle mozaikle kaplıdır. Ancak bordürlü mozaik pano oldukça zarar görmüş, mekanın batı kısmında döşeme tamamen yok olmuştur (fig. 17). Mozaik döşemede kullanılan tessera renkleri kırmızı, bordo, sarı, mavi, beyaz ve siyahtır. Mekanın güneyinde, bordür ile güney duvarı arasında kalan boşlukta, mozaik döşemelerde yaygın olarak kullanılan bir desen tercih edilmiş, mekikler oluşturacak şekilde kesişen daireler (D cor 1, 46d) betimlenmiştir. Siyah konturlu kırmızıyla işlenmiş dairelerin aralarında içbükey kenarlı kareler oluşturulmuş ve bunların içleri de yine kırmızıyla işlenmiş kare motifleriyle doldurulmuştur. Bordür dışı alanın batısında büyük daireler kullanılmışken doğuya doğru alan genişledikçe üst üste iki sıra halinde daireler dizisi kullanılmıştır. Desenin belirgin şekilde deforme edildiği görülmektedir.

Bordür, kalp biçimindeki yaprakları dönüşümlü olarak içe ve dışa bakan şekilde yerleştirilmiş sarmaşık sarmalından oluşur (D cor 1, 64d). Yapraklar siyah ve beyaz konturlarla işlenmiş, içleri ise dönüşümlü olarak kırmızı, mavi ve sarı tesseralar ile renklendirilmiştir. Bordürün dış kenarında tek sıra, iç kenarında iki sıra tesseredan oluşan siyah şerit yer alır. Bordür ile pano arasında ise dıştan içe, beş sıra beyaz ve ikişer sıra siyah ve beyaz tesseralardan oluşan şerit görülür.

Bordürün kuzey kenarına bakıldığında, kuzey duvarının altından başka bir desenin devam ettiği saptanmıştır. Bu da mekan içerisinde iki ayrı evreye işaret etmektedir.

Prothesisin ortasındaki mozaik panoda, aralarında içbükey kenarlı boşluklar oluşturacak şekilde yan yana ve üst üste yerleştirilmiş, ilmikli düğümlerle birbirine bağlanan daireler betimlenmiştir (fig. 18). Motiflerin konturları tek sıra tesseredan oluşan siyah bir hat ile belirlenmiş, içleri ise beyaz, sarı, kırmızı ve mavi renklerle gölgelendirilmiştir. Ana desenin de kısmen deforme edildiği gözlenmektedir.

³⁹ Campbell 1991, 23, pl. 82.

İlmikli daireler, Akdeniz havzasında, yaygın olarak Anadolu'da kullanılmıştır. En yakın benzer örnek, Ksanthos, Doğu Bazilikanın kuzey nefinde geniş bir alanı kaplayan 5. yüzyılın 2. yarısına ait mozaik panodur⁴⁰. Ayrıca Anamur⁴¹, Aphrodisias⁴² ve Antakya'da⁴³ zengin örnekleri görülür.

Orta Nef (doğu kısım) Mozaikleri

Orta nefin doğusunda, kuzey ve güney stylobatları ile templon arasında kalan küçük alanlarda, iki ayrı evreye işaret eden üst üste iki tabaka halinde mozaik zemin tespit edilmiştir. Templonun kuzey kenarında, alt tabaka döşemede, siyah ve beyaz şeritlerle ayrılmış, üç ayrı renkte (bordo, sarı, mavi) tessera sıralarının dönüşümlü olarak üst üste yerleştirilmesiyle oluşan gökkuşağı deseni (Décor 1, 112e) kullanılmıştır (fig. 19). Gökkuşağı deseni belli aralıklarla ters V oluşturacak şekilde aynı renkte çıkıntılar içermektedir.

Antakyalı mozaik ustalarının keşfi olduğuna inanılan gökkuşağı motifi⁴⁴, 3. yüzyıldan itibaren özellikle Doğu Akdeniz havzası'nda yoğun olarak kullanılmaya başlanmış, 4. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dolgu motifi olmaktan çıkarak daha geniş yüzeylere yayılmıştır⁴⁵. Değişik varyasyonları olan gökkuşağı motifinin Rhodiapolis'teki örneğinin birebir benzeri Kilikia Bölgesi'nde karşımıza çıkar. Adana'nın Koyunevi köyünde ortaya çıkartılan bu mozaikler, 5. yüzyıla tarihlendirilir⁴⁶.

Üst kat mozaik döşemenin çok küçük bir kısmı korunmuştur. İki tessera kalınlığında siyah bir şeritle çevrelenmiş bordür kısmında sarı tesseralar ile işlenmiş ilmikli düğümle birbirine bağlanan iki daire (yakın benzeri Décor 1, 69f) görülmektedir. Geri kalan korunmuş küçük kısımda ise sadece sarı ve kırmızı tesseraların kullanıldığı daire motifleri seçilebilmektedir.

⁴⁰ Raynaud 2009, fig. 69-70.

⁴¹ Havariler Kilisesi'nin narteksindeki 5. yüzyıl başı - 6. yüzyıl sonu mozaik pano için bk. Campbell 1998, pl. 107-108.

⁴² Papaz Evi'nde avluda kullanılan pano 5. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir. Bk. Campbell 1991, pl. 84-85.

⁴³ B mekanındaki geometrik pano, 5. yüzyıla tarihlendirilir. Bk. Campbell 1988, pl. 96.

⁴⁴ Gökkuşağı üslubu ile ilgili bk. Levi 1947, 406 vd.

⁴⁵ Işıklıkaya 2010, 334.

⁴⁶ Tülek 2004, fig. 17.3, 17.6, 17.9.

Templon ile güney stylobat arasındaki alanda alt kat döşemede yine gökkuşağı deseni betimlenmiştir (fig. 20). Çok küçük bir kısmı korunmuş üst kat mozaik döşemede ise hatları siyah ile işlenmiş, yanyana ve üst üste yerleştirilmiş balık pulu motifleri (Décor 1, 215b) kullanılmıştır.

Değerlendirme

Doğu Akdeniz havzasında 4. yüzyılın sonundan itibaren kilise taban mozaiklerinde geometrik desenli döşemeler tercih edilmeye başlanmıştır. Böylelikle mozaik desenin bölünmeden tekrarlanarak geniş yüzeylerin kaplanmasıyla “halı deseni” olarak da tanımlanan bir geometrik düzenleme hakim olmuştur⁴⁷. Rhodiapolis döşeme mozaikleri, 5. yüzyılda yaygın olarak kullanılmaya başlanan bu mozaik geleneğinin basit düzenlemelerinden ibarettir.

Rhodiapolis’in desen repertuarı içinde hakim olan desenler, ilmikli veya geçmeli olarak birbirine bağlanan geometrik şekillerden oluşur. Birbirinin içinden geçerek bağlanan geometrik şekillerin, özellikle 5’li daire motifinin içinden geçen kare ve eşkenar motiflerinin birebir benzer örnekleri yakın çevrede bulunamamıştır. Bu durum bölgede yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olmasıyla açıklanabilir. Doğu Akdeniz çevresinde ise mozaik döşemelerde kullanılan motif repertuarında genellikle birbirine ilmikle bağlanan geometrik şekiller kullanılmıştır. Bu motiflerin benzerleri Rhodiapolis kilisesi kuzey nefin doğusundaki son dört panoda ve prothesis mekanındaki mozaik panoda karşımıza çıkmaktadır. Nefin doğusuna doğru gidildikçe çalışılması daha zor desenler ve karmaşık kompozisyonlar seçilmiştir. Örnek olarak, 9 no.lu ve özellikle 7 no.lu panoda daha grift düzenlemeler görülmektedir. Ancak bunun yanında söz konusu panoların dolgu motiflerine⁴⁸ bakıldığında acele çalışılmış izlenimi veren, özensiz ve basit şekilde işlenmiş bitki motifleri ile karşılaşılmaktadır. Ayrıca 10 no.lu panoda eşkenar dörtgenin güney ucundaki ilmik motifinin

⁴⁷ Dunbabin 2002, 219. E. Kitzinger, 4. yüzyıldan sonra Doğu Akdeniz’de, mozaik döşemelerin desen repertuarında keskin bir kırılma yaşandığını belirtir. Özellikle MS. 350 ve 450 yılları arasında, erken dönem mozaiklerinden farklı olarak, mozaik döşemelerde kademeli bir derinlik olmadığına, üç boyut izlenimi veren farklı düzlemlerin yok olduğuna dikkat çeker ve geniş alanların bölünmeden tekrarlanabilen geometrik desenlerle döşenmiş olduğunu anlatarak bu dönemde izlenen üslup değişimine değinir. Bk. Kitzinger 1965.

⁴⁸ Döşemeye uygulanacak olan ikincil önemdeki desenler ve dolgu motifleri, mozaik atölyeleri tarafından belirlenirdi. Bk. Işıklıyaya 2010, 324.

devamındaki kordonla birleşmemesi yetkin bir işçilik ürünü olmadığını düşündürmektedir.

Prothesis ve kilisenin kuzeyindeki bitişik mekânlara açılan kapının önündeki 10 no.lu pano, sahip olduğu farklı motiflerle diğerlerinden ayrılır. Bu pano kilisede geometrik ve bitkisel motifler dışında objelerle betimlenmiş tek panodur. Bu nedenle söz konusu panonun yapılış amacı ve konumu merak uyandırmaktadır. Panonun kuzeydeki mekânlara çıkışı sağlayan kapının hemen önünde yer alması, henüz kazılmamış bu mekânların işlevinin, söz konusu panoyla bağlantılı olabileceğini akla getirmektedir.

Kilisede kullanılan bitkisel desen repertuarı, *prothesis*'in mozaik bordüründe ve neflerin pano dışındaki alanlarında kullanılan sarmaşık sarmalı ile kuzey nef mozaik panolarının köşelerini süsleyen stilize yaprak motiflerinden oluşmaktadır. Geç Antik çağ taban döşemelerinde bordür motifi olarak çok sık kullanılan sarmaşık sarmalının kıvrımlı şekli belirgin bir şekilde vurgulanır, sarmalın geometrik formu ön plana çıkarılırdı⁴⁹. Rhodiapolis Kilisesi güney nefinde ise bu durumun tersine bir uygulama gözlenmiştir. Pano dışı alanı doldurmak kaygısıyla, diğer bir deyişle mozaik deseni mimariye uydurmak amacıyla sarmalın geometrik formu göz ardı edilmiş, hatta bazı yerlerde kümelenmiş yaprak yığını şeklini almıştır.

Panoların dolgu motiflerinde kullanılan birbirinden farklı biçimde ve renklerdeki üçlü yaprak motifleri, dönemin mozaik repertuarının lotus ve üç yaprak motiflerinin basit ve hatta özensiz varyasyonlarıdır⁵⁰. Daha kaliteli işlenmiş yakın benzerleri Kıbrıs Soli Bazilikası ve Burdur, Yusufça'da ortaya çıkartılan erken Bizans kilisesinde görülür⁵¹. Üslup bakımından en yakın benzeri ise Aphrodisias'da Papaz Evi olarak adlandırılan yapıda görülmektedir. Burada üç yapraklı motifler panoların dört köşesinde dolgu motifi olarak işlenmiş ve Rhodiapolis'tekiler gibi özensiz ve basit bir şekilde betimlenmişlerdir⁵². S. Campbell, palmet olarak tanımladığı bu motifleri 5. yüzyıla tarihlemiştir.

⁴⁹ Kitzinger 1965, 348.

⁵⁰ Balmelle vd. 2002, 48-51.

⁵¹ Soli bazilikası için bk. Sabır 2004, res. 49-51. Burdur'daki kilise için bk. Ekinci 2004, res. 2; Ekinci 2005, res. 4.

⁵² Campbell 1991, pl. 88.

Geç Antik dönem mozaiklerinde ince işlenmiş, zengin desen konturlarından oluşan desenler kullanılmıştır⁵³. Motiflerin hatları gökkuşağı deseni (Décor 1, 7g), simetrik veya asimetrik olarak gölgelendirilmiş (Décor 1, 7b-c) veya giyoş motifi (Décor 1, 70c-j) ile renklendirilmiş kordonlar ile belirlenmiştir. Rhodiapolis'deki desen hatları ise tek renk tessera sıraları ile doldurulmuş daha basit işçilikle uygulanmış kordonlar ile belirlenmiştir.

Rhodiapolis Kilisesi'nde ana desenlerin işçilikleri mekanlara göre değişim gösterir. Güney nef taban mozaığının, desenlerin planlanması ve işçiliği açısından kuzey nef döşeme mozağından daha kaliteli olduğu gözlenmiştir. Desen geçişleri kuzey neftekilere kıyasla daha düzgündür ve deformasyon yoktur (fig. 15). Kuzey nef mozaiklerinde ise daha basit bir işçilik uygulanmış, özellikle panoların dolgu motiflerinde özensiz bir işçilik gözlenmiştir (fig. 9, 10, 12). Buna ek olarak *prothesis* döşeme mozaığında bordür olmasına karşın yan neflerde bordür kullanılmamıştır. *Prothesis* bordüründe kullanılan sarmaşık sarmalı motifi, neflerin pano dışı alanında betimlenmiş olan desenden farklı biçim ve renklerde karşımıza çıkar (fig. 18). Ayrıca sarmalın kıvrımlı formu, ön planda tutularak işlenmiştir. Diğer bir deyişle, kilise mekanlarına ait taban mozaikleri arasında üslup ve işçilik farklılıkları gözlenmektedir.

Rhodiapolis taban mozaiklerinde yapının birden fazla evresi olduğu saptanmıştır. Orta nefin doğusunda üst üste iki ayrı tabaka ortaya çıkarılmış (fig. 19-20), *prothesis* zeminindeki desenin üzerine kuzeydeki duvarın yerleştirildiği ve desenin duvarın altından kuzeye doğru devam ettiği tespit edilmiştir (fig. 2, 17). Orta nefteki üst tabaka mozaikleri ile kuzey ve güney neflerin mozaikleri aynı kottadır. Döşemelerin tarihlenmesine yardımcı olabilecek buluntuların başında mimari plastik taş eserler gelir. Yan neflerin zemini üzerinde *in-situya* yakın durumda bulunan iki yüzü bezekli korkuluk levhası parçaları ortaya çıkarılmıştır. 5. ve 6. yüzyılların başlarına tarihlendirilen bu taş eserlerde, mozaiklerde uygulanmış olan döngüsel kompozisyonlar işlenmiştir⁵⁴. Mozaiklerde görülen desen gruplarının levhalarda da takip ediliyor olması benzer bir dekorasyon programının izlendiğini göstermektedir⁵⁵. Seramik buluntular ise stratigrafik bir dağılım

⁵³ Scheibelreiter-Gail 2011, 415.

⁵⁴ Korkuluk levhaları ile ilgili bk. Tiryaki 2012a; Tiryaki 2015.

⁵⁵ Örneğin 7. no.lu mozaik panoda görülen geometrik düzenlemenin benzerini 1 no.lu korkuluk levhasında görmek mümkündür. Bk. Tiryaki 2012a, fig. 3-4.

göstermez. Doğal etkenler sonucunda çevredeki yapılardan kiliseye taşınmış olma olasılığı bulunan sırsız seramik buluntuların çoğunluğu 4-5. yüzyıl ile 9. yüzyıllar arasına tarihlenir⁵⁶. Bu buluntular alanın erken Bizans döneminden sonra da kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir⁵⁷.

Rhodiapolis mozaiklerindeki desen repertuarı incelendiğinde, benzerlerine 5. ve 6. yüzyıl taban mozaiklerinde rastlanmakta, ancak yakın yerleşimlerdeki benzer örnekler dikkate alındığında bu mozaiklerin ağırlıklı olarak 5. yüzyıla ait oldukları düşünülmektedir.

⁵⁶ Rhodiapolis seramik buluntuları ile ilgili bk. Çömezoğlu 2011, 31.

⁵⁷ Rhodiapolis ismine piskoposluk listelerinde 9. yy'a kadar rastlanmaktadır. Bk. Darrouzès 1981, 1.271, 2.334, 3.384, 4.289.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

Akyürek – Tiryaki 2010

Akyürek, E. – A. Tiryaki, “Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi Kazılarında Üç Mimari Plastik Eser Üzerine Değerlendirmeler”, *Adalya* 13, 389-403.

Asano 2010

Asano, K. (ed.), *The Island of S. Nicholas. Excavation and Survey of Gemiler Island Area, Lycia, Turkey*, Osaka.

Aydın 2011

Aydın, A., “Das Fussbodenmosaik des Annexbaus in der Kuppelkirche in Kaunos”, XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu, M. Şahin (ed.), (Colloque international pour l'étude de la mosaïque antique 11, 2009, Bursa, Turkey), İstanbul, 31-42.

Balmelle v.d. 2002

Balmelle, C. – M. Blanchard-Lemée – J.-P. Darmon – S. Gozlan – M.-P. Raynaud, *Le Décor géométrique de la Mosaïque romaine. II Répertoire graphique et descriptif des décors centrés*, Paris.

Balmelle v.d. 1985

Balmelle, C. – M. Blanchard-Lemée – J. Christophe – J.-P. Darmon – A.-M. Guimier-Sorbets, H. Lavagne, R. Prudhomme, H. Stern, *Le Décor géométrique de la Mosaïque romaine. I Répertoire graphique et descriptif des compositions linéaires et isotropes*, Paris.

Bayburtluoğlu 2007

Bayburtluoğlu, C., “Arykanda Kazıları 2006”, *ANMED* 5, 1-5.

Campbell 1998

Campbell, S., *The Mosaics of Anemurium*, Toronto.

Campbell 1994

Campbell, S., “Good Luck Symbols on Spanish Mosaics”, VII Colloquio internacional sobre mosaico antiguo, D.F. Galiano (ed.), (Actes du VIe colloque international pour l'étude de la mosaïque antique, Palencia-Merida, octobre 1990), Guadalajara, 293-300.

Campbell 1979

Campbell, S., “Roman mosaic workshops in Turkey”, *AJA* 83, 287-292.

Campbell 1988

Campbell, S., *The Mosaics of Antioch*, Toronto.

Campbell 1991

Campbell, S., *The Mosaics of Aphrodisias in Caria*, Toronto.

Çevik – Bulut – Kızıgüt 2008

Çevik, N. – S. Bulut – İ. Kızıgüt “Rhodiapolis Kazılarında İlk Yıl: 2006”, *KST* 29/2, 1-18.

Çevik – Kızıgüt – Bulut 2009

Çevik, N. – İ. Kızıgüt – S. Bulut, “Rhodiapolis 2007 Yılı Kazıları”, *KST* 30/4, 297-316.

Çevik – Kızıgüt – Bulut 2010

Çevik, N. — İ. Kızıgüt, – S. Bulut, “Rhodiapolis, as a Unique Example of Lycian Urbanism”, *Adalya* 13, 29-63.

Çevik v.d. 2010

Çevik, N. – İ. Kızıgüt – S. Bulut – E. Akyürek – M. Kunze – B. Özdilek – E. Akalın – H.O. Tıbıkoğlu – Ö. Çömezoğlu, “Rhodiapolis Kazıları ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 2008 Raporu”, *KST* 31/4, 209-230.

- Çömezoğlu 2011 Çömezoğlu, Ö., "Rhodiapolis Erken Bizans Dönemi Kilisesi Kazılarında Sırsız Seramik Buluntular", *Anadolu ve Ortaçağ* 5, 25-46.
- Darrouzès 1981 Darrouzès, J., *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae, Géographie Ecclésiastique de l'empire Byzantine* 1. Paris.
- De Matteis 2004 De Matteis, L. M., *Mosaici di Cos: dagli scavi delle missioni italiane e tedesche (1900-1945), Monografie della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente* 17, Atina.
- Dunbabin 2002 Dunbabin, K., *Mosaics of the Greek and Roman World*, Cambridge.
- Ekinci 2004 Ekinci, H.A., "Burdur Müzesi Çalışmaları 2003 Burdur-Göhlisar İlçesi Yusufça Beldesi Erken Bizans Kilisesi Kurtarma Kazısı", *ANMED* 2, 126-128.
- Ekinci 2005 Ekinci, H.A., "2004 Yılı Göhlisar, Yusufça Erken Bizans Dönemine Ait Kilise Kurtarma Kazısı", *14. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Ankara, 125-132.
- Ferguson 1961 Ferguson, G., *Signs and Symbols in Christian Art*, Oxford.
- Guyer 1930 Guyer, S., *Meriamlik und Korykos : zwei christliche Ruinenstätten des rauhen Kilikiens*, MAMA Vol. II, Manchester.
- Işıklıkaya 2010 Işıklıkaya, R.I., *Perge Mozaikleri. Macellum, Güney Hamam ve Geç Dönem Meydanı Doğu Portiği (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, İstanbul.
- Johnston 1999 Johnston, D.E., "Cantharus or Crater? A Romano-British Motif Examined", *La mosaïque gréco-romaine VII, M. Ennaifer – A. Rebourg (ed.), (Actes du VIIe colloque international pour l'étude de la mosaïque antique, 3-7 octobre 1994)*, Tunis, 623-626.
- Karivieri 2012 Karivieri, A., "Patrons and Viewers in Late Antique Greece: From Houses and Villas to Early Christian Churches", *Patrons and Viewers in Late Antiquity*, S. Birk – B. Poulsen (ed.), Aarhus University Press, 217-235.
- Kızgut 2012 Kızgut, İ., "Rhodiapolis Kazıları ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 2010", *KST* 33/3, 353-376.
- Kitzinger 1965 Kitzinger, E., "Stylistic developments in pavement mosaics in the Greek East from the age of Constantine to the age of Justinian", *La Mosaïque gréco-romaine I, H. Stern – M.G. Picard (ed.), (Actes du Ier colloque international pour l'étude de la mosaïque antique, Paris 29 août - 3 septembre 1963)*, Paris, 341-352.
- Kloner 1993 Kloner, A., "A Byzantine Church at Maresha (Beit Govrin)", *Y. Tsafir (ed.), Ancient Churches Revealed*, Israel Exploration Society.
- Kraeling 1938 Kraeling, C.H., *Gerasa. City of the Decapolis*, American School of Oriental Research, New Haven-Connecticut.
- Levi 1947 Levi, D., *Antioch Mosaic Pavements*, Princeton.

- Limão 2011 Limão, F., “The Vase’s Representation (Cantharus, Crater) on the Roman Mosaic in Portugal: A Significant Formal and Iconographic Path From Classic Antiquity to Late Antiquity”, XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu, M. Şahin (ed.), (Colloque international pour l’étude de la mosaïque antique 11, 2009, Bursa, Turkey), İstanbul, 565-583.
- Nassar – Al-Muheisen 2010 Nassar, M. – Z. Al-Muheisen, Geometric Mosaic Pavements of Yasileh in Jordan, Palestine Exploration Quarterly 142/3, 182-198.
- Pelekanidis 1974 Pelekanidis, S., Syntagma tôn palaiochristianikôn psiphidôtôn dapedôn tis Hellados, I, Nisiôtiki Hellas, Thessaloniki.
- Raynaud 2009 Raynaud, M.P., Corpus of the Mosaics of Turkey, Lycia Xanthos, Part 1, The East Basilica, Vol. 1, Bursa.
- Roux 1998 Roux, G., La Basilique de la Campanopétra, Salamine de Chypre XV, Paris.
- Sabır 2004 Sabır, S., Kuzey Kıbrıs’taki Geç Roma-Erken Bizans Yer Mozaikleri (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Scheibelreiter-Gail 2011 Scheibelreiter-Gail, V., Die Mosaiken Westkleinasiens, Österreichisches Archäologisches Institut, Band 46, Wien.
- Spiro 1978 Spiro, M., Critical Corpus of the Mosaic Pavements on the Greek Mainland, Fourth/Sixth Centuries with Architectural Surveys 1-2, New York.
- Şimşek – Bayram 2014 Şimşek, C. – F. Bayram, “Merkezi Kilise ve Çevresindeki Yapı Kalıntıları”, Onuncu Yılında Laodikeia, Laodikeia Çalışmaları 3, İstanbul, 283-301.
- Taylor – Megaw 1981 Taylor, P.J. – A.H.S. Megaw, “Excavations at Ayios Philon, The Ancient Carpasia”, Report of the Department of Antiquities Cyprus, 209-250.
- Tinh 1985 Tinh, T.T., Soloi. Dix campagnes de fouilles, Le Presses de L’Université Laval, Sainte Foy.
- Tülek 2004 Tülek, F., Late Roman and Early Byzantine Floor Mosaics in Cilicia (University of Illinois at Urbana Champaign, Unpublished Phd. Thesis), Urbana-İllinois.
- Tiryaki 2012a Tiryaki, A., “Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi’ne Ait Bir Grup Korkuluk Levhası”, Olba 20, 493-514.
- Tiryaki 2012b Tiryaki, A., “Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi’nde İşlevi Tartışmalı Mimari Düzenlemeler: Yüksek Nef Ayrımı ve Oturma Sekileri”, TÜBA-KED 10, 21-30.
- Tiryaki 2015 Tiryaki, A., “The Architectural Decoration of the Episcopal Church of Rhodiapolis in Lycia”, Interdisciplinary Studies on Ancient Stone ASMOSIA X, P. Pensabene – E. Gasparini (ed.), (Proceedings of the Tenth International Conference of ASMOSIA 21-26 May 2012), Rome, 377-384.

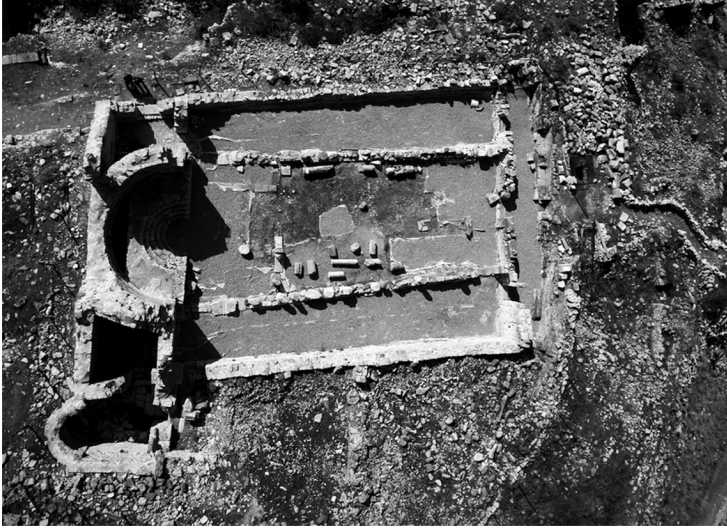

Fig. 1 Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi, hava fotoğrafı (Rhodiapolis kazı arşivi)

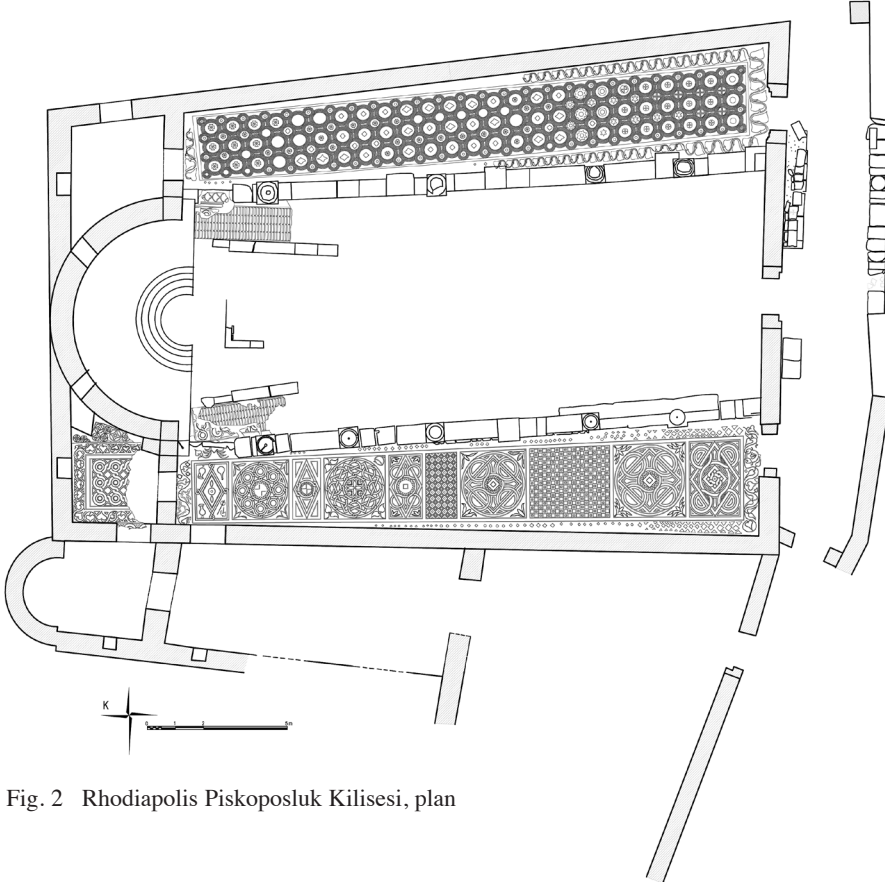

Fig. 2 Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi, plan

Fig. 4 Kuzey nefin batı ucundaki mozaik zemin

Fig. 5 Kuzey nefin doğu ucundaki mozaik zemin

Fig. 3 Kuzey nef taban mozaikleri

Fig. 6
Kuzey nef,
1 no.lu pano

Fig. 7
Kuzey nef,
2 no.lu pano

Fig. 8
Kuzey nef,
3 no.lu pano

Fig. 9
Kuzey nef,
4 ve 5 no.lu panolar

Fig. 10
Kuzey nef,
6 no.lu pano

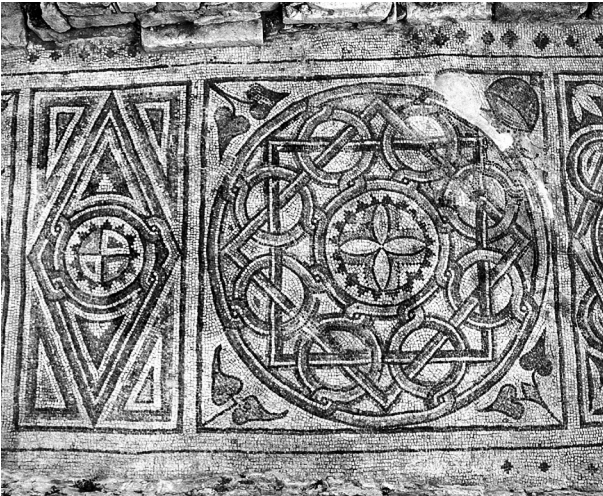

Fig. 11
Kuzey nef,
7 ve 8 no.lu panolar

Fig. 12
Kuzey nef, 9 ve
10 no.lu panolar

Fig. 13 Güney nef taban mozaikleri

Fig. 14 Güney nef, batıdan görünüm

Fig. 15 Güney nef mozaik döşeme

Fig. 16 Güney nef mozaik döşeme, detay

Fig. 17
Prothesis taban mozaïği

Fig. 18 Prothesis taban mozaiği

Fig. 19 Templon ile kuzey stylobat arasındaki mozaik döşeme

Fig. 20 Templon ile güney stylobat arasındaki mozaik döşeme